

Способи перекладу англійських композитів з першим дієслівним компонентом українською мовою

Як відомо, всі лексичні та фразеологічні одиниці вихідної мови поділяються на ті, що вже мають відповідники («перекладні еквіваленти») в мові перекладу та ті, які не мають відповідника в цільовій мові (перекладні еквіваленти та безеквівалентні одиниці). Перші, в свою чергу, поділяються на одноквівалентні (тобто такі, що мають один перекладний відповідник, наприклад, *blowball n* кульбаба) та багато-еквівалентні (такі, що мають два або більше перекладних відповідники, наприклад *blowhole 1*) нузир, раковина (в металі) 2) дихало (у кита) 3) вентилятор (у тунелі). При цьому, звісно, слід зазначити, що на увазі маються словникові відповідники, тоді як відповідник певного слова чи фрази оригіналу в тексті може бути тільки один з кількох).

Структурні, семантичні, словотвірні, когнітивні особливості композит (складних та складнопохідних слів) англійської та деяких інших мов неоднорозово були об'єктом дослідження багатьох лінгвістів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8], проте особливості їх перекладу вимагають ретельної уваги через семантичну ємність, ідіоматичність, складність структури таких лексем. В цьому полягає актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження стали 500 композит з першим дієслівним компонентом (КПДК), тобто лексичні одиниці, що складаються з дієслівної основи та залежного від неї члена, що були відібрані методом суцільної вибірки з англо-українського словника V.K. Müller (English-Ukrainian Completed Dictionary). Предметом дослідження стали особливості їх перекладу.

Аналіз матеріалу виявив три основних способи їх перекладу: переклад семантичним еквівалентом, переклад способом експлікації, транскодування та калькування.

Загалом, еквівалентний переклад є надзвичайно поширеним та часто вживаним способом перекладу лексичних одиниць, це не є виключенням і для композитів з першим дієслівним компонентом. Проблема може виникнути при перекладі полісемантичних одиниць, для яких в конкретному реченні або тексті треба обрати один варіант перекладу (звичайно для різних лексико-семантичних варіантів переклад може бути не лише еквівалентним). Для правильного перекладу певного КПДК потрібно точно визначити вивчити контекст, з якого уточниться його значення, а потім і правильний спосіб перекладу.

Серед нашого матеріалу є велика кількість одноквівалентних одиниць, які в цільовій мові (в нашому випадку це українська), мають один відповідник. В нашому дослідженні це наступні слова: *breakaway сепаратистський*; *call-in виклик*; *callboy хлопець-розсильний*; *call-names образа*; *change-out заміна*; *cross-fire протиріччя*; *fly-by-night ненадійний*; *forget-me-not незабудка*; *guess-work припущення*; *hang-glider дельтоплан*; *have-not бідняк*; *hit-and-miss ненадійний*; *kill-devil ром*; *kill-me-quick отрута*; *kiss-off звільнення*; *knock-off підробка*; *lack-all бідняк*; *lack-brain дурень*; *lackland безземельний*; *lay-down невдача*; *lay-about ледар*; *lay-out планування*; *let-alone невтручання*; *let-pass пропуск*; *love-apple томат*; *make-weight протизага*; *notecase гаманець*; *pastime розвага*; *piss-take знуцання*; *point-device досконалий*; *pushbutton кнопка*; *put-off відмовка*; *rake-up фальсифікація*; *ringoff роз'єднання*; *runagate дезертир*; *run-in сварка*; *run-let струмок*; *run-of-the-mill ординарний*; *save-all настка*; *sawbones хірург*; *sawdust тирса*; *sawfish риба-пила*; *sawmill лісопилка*; *scapegrace шалапут*; *scaremonger панікер*; *shake-rag халамидник*; *shock-proof амортизований*; *show-off хвалько*; *tear-and-wear зношення*; *test-mixer мензурка*; *scatterbrain роззява*; *flamebody факел* [9]. Як видно із прикладів, багато цих композит відносяться до стилістично-зниженої субстандартної лексики, що може ускладнювати їх переклад, враховуючи потребу передавати прагматику контексту, в якому вони вживаються. Так *sawbones* можна перекласти і сленговими *кістколом*, *ліпило* і т.д.

У наведених прикладах українські еквіваленти були простими та похідними словами, проте трапляються й еквівалентні композити: наприклад: *carryall мікроавтобус*; *lift-and-carry нід'ємно-транспортний*, а також еквівалентні словосполучення (в ході нашого дослідження ми побачили, що еквівалентних словосполучень дуже багато, оскільки КПДК є семантично ємними лексичними одиницями, а в українській мові композити є менш поширеними, тому ємну семантику англійських композитів передають словосполученням, наприклад: *blow-through heater отоплювальний агрегат*; *blow-well артезіанська скважина*; *break key роз'єднувальний ключ*; *call money добовий кредит*; *come-hither look відвертий*; *draw-down користування кредитом*; *fill-in короткочасна заміна*; *fly-by демонстраційний політ*; *fly-by-nighter тимчасовий працівник*; *flyway міграційний маршрут (перелітних птахів)*; *follow-through доведення до кінця*; *hang-over наслідування минулого*; *hit-man найманий вбивця*; *keepsake подарунок на пам'ять*; *keerout зона огляду*; *poteraper поштовий папір*; *pickrocket кишеньковий злодій*; *roll-call перевірка присутності*; *scarehead сенсаційний заголовок*; *play-by-play прямий репортаж*; *search-tuning автоматичне налаштування*; *search word ключове слово*; *shake-wave поперечна хвиля*; *test-fly випробовування в повітрі* [9].

Експлікація є наступним за поширеністю прийомом перекладу КПДК, коли композита з мови оригіналу замінюється експлікаційною синтаксичною конструкцією, яка адекватно передає зміст цього англійської композити [55: 106]. Наприклад: *blow-by мастильні плями на дорозі*; *blow-pipe-analysis дослідження мінералів за допомогою паяльної лампи* [9].

Як правило, прийом експлікації застосовується для позначення тих об'єктів та явищ, для яких в нашій мові не існує зафіксованого словниками лексемного еквіваленту, з причини їх нетривалого застосування у мові перекладу. Це часто певна професійна сфера. Експлікація є неекономним мовним засобом передачі лексем, але є зручною та зрозумілою для нефахівця на початковому етапі, в подальшому вона часто замінюється калькуванням, транскрибуванням/транслітерацією вихідної лексеми. Ось наступні приклади застосування прийому експлікації при перекладі КПДК: *break-through* проникання всередину через будь-який бар'єр; *burn-in* процес контролю технічного стану виробу; *buy-and-hold* стратегія довгострокового інвестування; *buy-back* викуп корпорацією власних облігацій; *buy-in* форма супутньої торгівлі, що передбачає укладання двох самостійних угод купівлі-продажу; *buy-out* придбання компанії шляхом викупу контрольного пакету акцій [9].

У порівнянні з описовим перекладом, транскодування має той недолік, що завдяки йому не досягається такої прозорості змісту поняття, позначеного відповідником КПДК. Разом з тим, транскодування не має тих недоліків, що їх має експлікація (неточність або нечіткість тлумачення змісту поняття, позначеного КПДК, якщо це термін, то порушується вимога стислості). Отже, транскодування – це спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається фонетичними та графічними засобами мови перекладу.

Розрізняють чотири види транскодування 1) транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови), 2) транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах), 3) змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування), 4) адаптивне транскодування (коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу).

В ході дослідження можна побачити, що суттєва кількість КПДК перекладається транскодуванням, наприклад: *breakdancing* брейк-данс; *breakpoint* брейк-пойнт (даний КПДК крім зазначеного перекладу може перекладатися способом експлікації, а саме, – *вводити контрольні пункти*); *cover-point* кавер-пойнт (взагалі, для транскодованих КПДК є характерним те, що нерідко в словниках вони подаються з додатковим описовим перекладом, оскільки значення транскодованого терміну нерідко є не досить зрозумілим або зрозумілим не для всіх, так, зазначений КПДК *cover-point*, крім транскодованого варіанту *кавер-пойнт*, має ще описовий, – *позиція польового гравця на правому боці поля*, завдяки чому позначуване КПДК поняття відразу стає зрозумілим); *cross-grade* кросс-грейд (на нашу думку, значення транскодованого перекладного відповідника для більшості читачів або слухачів не є досить зрозумілим, тому ми вважаємо доцільним до зазначеного перекладу додавати ще описовий, – *заміна або продаж продукції зі знижкою користувачам продукції конкурента*); *crossopodium* кроссоподій (викопні сліди від хвоста прадавнього плазуна); *jump-jet* джамп-джет [9] (*розмовна назва винищувача «Харрієр»*).

Як правило, поки транскодована лексема не буде зафіксована у мові, доцільно супроводжувати її експлікацією задля уникання проблем із її розумінням.

Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи складного слова (в нашому випадку, – композита з першим дієслівним компонентом) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику. Наприклад: *check-sample* контрольний зразок; *cross-flow* поперечний потік; *cross-wind* поперечний вітер; *do-it-yourself* зроби сам; *search zone* пошукова зона [9] та ін. Загалом, серед композитів з першим дієслівним компонентом, які є матеріалом нашого дослідження, дуже невелика кількість перекладається калькуванням.

В ході нашого дослідження ми зробили висновок, що найбільша кількість композитів з першим дієслівним компонентом перекладається семантичним еквівалентом, при цьому певні труднощі виникають при перекладі багатоеквівалентних КПДК, тобто таких, що мають кілька лексико-семантичних варіантів перекладу; в такому випадку слід обирати еквівалент, що відповідає контексту, тематиці речення або тексту, з якого перекладається, характеру відповідності змісту речення, в якому вжито даний КПДК. Суттєва кількість КПДК перекладається за допомогою прийому експлікації (використовується на позначення тих об'єктів та явищ, для яких в нашій мові не існує зафіксованого словниками еквіваленту у вигляді лексеми), що ж стосується транскодування та калькування, то цими способами перекладається досить мало КПДК серед тих, що стали матеріалом нашого дослідження.

Література

1. Беляева Т.М. Словообразовательная потенция, валентность и активность глагольных основ в английском языке: Автореф. дис.докт. филол. наук: 10.02.04. / Ленинградский гос. ун-т. – Л., 1974. – 35 с.
2. Беляева Т.М. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке. – М.: Высшая школа, 1979. – 184 с.
3. Бочарова А.К. К вопросу о сложных словах с глагольным компонентом во французском языке // Уч. зап. Ташкентского пед. ин-та. – Ташкент: Ташкентский гос. пед. ин-т., 1957. – Вып. 2. – С. 281-300.
4. Вашунин В.С. Функционирование глагольных основ в именном словосложении современного немецкого языка: Автореф. дис.канд. филол. наук: 10.663. / МПТИИЯ им. М.Тореза. – М., 1964 – 23 с.
5. Гонга И.А. Структурные и семантические особенности композит-метафор в американском сленге: Дис. канд. филол. наук/ 10.02.04 – К., 2000. – 194 с.
6. Крайняк Л.К. Композити з першим дієслівним компонентом в сучасній англійській мові – семантико-когнітивний аспект – Київ. – 2001. – 184 с.
7. Омельченко Л.Ф. Структурно-семантические модели глаголов-композитов

и особенности их функционирования в словообразовательной системе современного английского языка: Дис.канд. филол. наук: 10.02.04. – К.: 1970. – 244 с. **8.** Омельченко Л.Ф. Английская композита: Структура и семантика: Автореф. дис. докт. филол. наук: 10.02.04 – К., 1989. – 44 с. **9.** CEUD – Complete English-Russian Dictionary/ Ed. By Prof. V.K. Müller. – Kiev: Aryi, 2008. – 783 p.